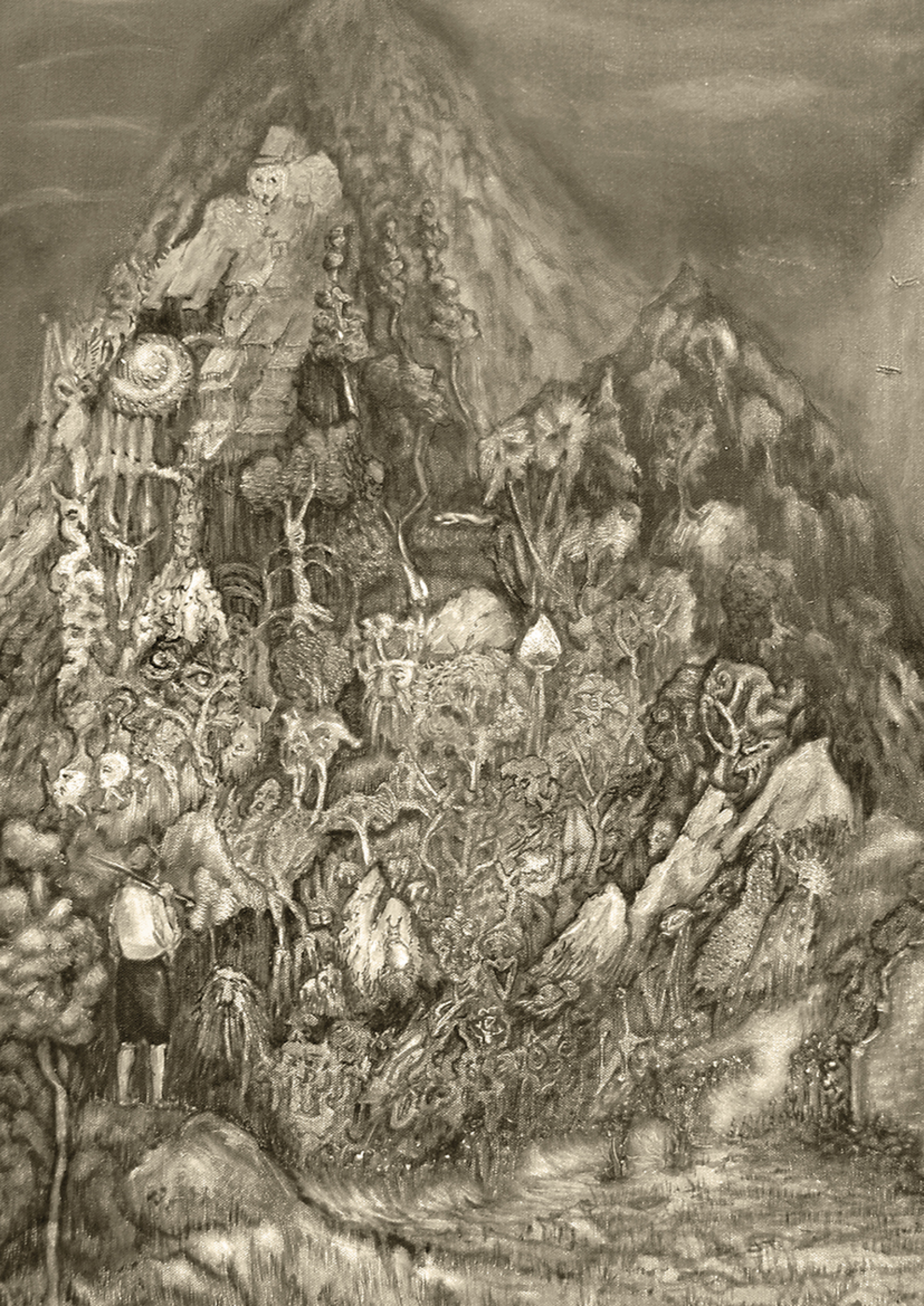

О БИЉКАМА,
ЖИВОТИЊАМА
И ПРЕДЕЛИМА

српска митологија

О БИЉКАМА, ЖИВОТИЊАМА И ПРЕДЕЛИМА

српска митологија

Написао
Миленко Бодирогих

Илустровали
Ивица Стевановић
Видоје Туцовић
Душко Бјељац
Борис Лукић
Вања Тодорић
Милош Вујановић
Данило Андрић
Марко Стојановић
Теодора Живковић
Драган Бибин

ОРФЕЛИН
ИЗДАВАШТВО

Мртвима!

ПЕТАО

*Излегла се протува
Из бијела камена;
Чудне је пјесме пјевала.
Мртве дозивала.*

дгонетка ове загонетке је, наравно – петао. *Бијели камен* је, наравно, јаје из кога се излегао. Али зашто је петао протува, какве су то *чудне пјесме* које *пјева* и зашто су чудне, ко су ти мртви које дозива и зашто то чини?

Овде се морамо бавити речима загонетке, речима властитог језика као да су стране, као да их први пут чујемо, морамо их преводити и разумети, и не само разумети, морамо поринути у њих, морамо их мислити.

ПРОТУВА

Протува је скитница, пустилов, пробисвет, немиран дух који не успева да се скраси, ког место не држи, неко ко срећу, спас, мир, или једноставно живот, види у простору, у кретању.

Све те речи – протува, скитница, пустилов, пробисвет – погрдне су, јер човек је биће заједништва и станишта, а оне као да се заједнице и једног места одричу, као да им се подсмевају. Отуда онај исконски презир и бес према номадима

и чергарима чије се кретање схвата као порицање људскости.

Петао има прпошан став, поносно истурене груди, он воли да се шепури, да уздигне краљевску кресту и заигра витешким мамузама, он воли да пркоси и зачикава. Све је то тако, али каква је он скитница?

Божанска! Он је највећи скитач од свих који су се икада потуцали друмовима, јер тамо где се за човека сви путеви завршавају – њему се отварају нови.

Кад ставимо руку на срце, кад останемо са самим собом, признаћемо, морамо, да смо сви ми протуве, скитнице и пробисвети, да ће – ма колико се укотвили и везали, окружили познатим и присним – једном и по нас доћи чамац, незграпан и лак и љуљушкаће се на води, стрпљив као колевка, зибаће се као зипка, све време света биће његово време, а наше ће се крунити, истицати, као последња зрнца песка у клепсидри. Тад ћемо видети петла у пуном сјају, протуву над протувама, како нас води и показује нам пут, према светлу, зорилу, некој чудној светлости у коју се утапамо. Светлост ће бити чудна јер не потиче ни од Сунца, ни од Месеца, већ

U. G. P. H. 12.

као да извире из унутрашњости бића, из воде, из чамца, из оног који лежи, скрштених руку, упокојен у њему, и гледа горе у жарену птицу, петла, како лети и води га.

ЧУДНЕ ПЈЕСМЕ

Петлова песма зове се кукурик, он кад пева кукуриче. Протегне се на тропрстим ногама – четврти прст је мамуза – подигне крила, перје му се накостреша, издужи врат, отвори кљун, песма га свет протресе. После лепета крилима, напразно, као да жели да се ослободи њеног трага, да га стресе са себе. Тешка је то песма и код ње је све важно, и кад се пева и где се пева и на коју страну се певач окренуо, све је то знак који упућује на нешто друго, на удадбу и женидбу, на одлазак, на долазак, изненада, на болест ненадану, на здравље, на бољитак, или пропаст, на смрт.

Али најважније је да се она не чује ноћу, тачније пре друге трећине ноћи. Ноћно певање петла јавно је очитовање издајства, сврставања на другу страну, на страну мрачних сила.

Петао који пева ноћу постаје ухода, жбир, изасланик бића ноћи, с њима је у дослуху, њима нас издаје.

Петао који пева ноћу зове се Кривац.

Петао који пева ноћу некако је увек црн. Ноћ се ушуњала у њега још док је био заматак, у оном *бијелом камену*, у јајету, долелујала је као црни прам кроз океан беланцета.

Кад убијају Кривца – а све петлове убијају, али њега најпре – црвеним концем му вежу кљун, да буде нем, да без гласа оде у смрт, да она тамна сила не сазна да су јој погубили саучесника.

Његова одсечена глава са завезаним
клауном пада, око још увек гледа, а обе-
зглављено тело се батрга, ломата крили-
ма, као да би да полети. Он, који је птица
ходач, сад се сетио летења. Над локвом
крви још који трен остаје лепет крила, као
дух над водама.

ДОЗИВАЊЕ МРТВИХ (САН ЈЕ БРАТ СМРТИ)

Сан је полусмрт, мала смрт, као што је
– зар не? (тако се бар каже) – и обрнуто,
смрт сан, вечни сан. Сан је мала смрт, смрт
је велики, бескрајни сан.

Шта је то заједничко сну и смрти, то
што оправдава овакав говор?

Најпре је то путовање душе. И из
уснулог и из умрлог излази његова душа,
само што ће се прва вратити, при буђењу,
а друга неће никада, она ће наставити
свој пут. Умрли је, дакле, онај који је
заспао и никада се није пробудио. Све
су то просте истине у којима се непре-
стано врте сан и смрт, сан и смрт... Оно
што спавач види у сну то су предели и
призори које његова душа обилази, у
којима учествује. Понекад су они дивни
и узвишени, понекад срамотни и подли,
веома ретко стишани, једноставни и
мирни. У сновима никада не пада само
лишће, не ромиња само киша, не веје
само снег, не јауче ветар, само. Али то је
зато што је сневач још увек жив, што спа-
ва, што је само полумртав. Смрт доноси

души свело лишће, кишу, снег и ветар.
Пустош.

Потом је то немоћ. Уснули и мртви
су немоћни. Зато се онај чврсто заспали,
који је само тело, не сме будити нагло,
зато се не сме окретати у сну, да би душа
знала да нађе пут. Зато се не сме љубити
уснуло дете, јер је то, у развојености
душе и тела, слутња оног другог, по-
следњег пољупца. Зато је некада, у битка-
ма, било нечасно нападати непријатеља
на коначишту, зато је неизмерна срамота
била скрнавити тела мртвих противника.

И на крају је то себичност, себичност
сневача и мртваца, јер и један и други,
први накратко, а други заувек, напуштају
заједницу. То су за друштво непријатна
стања, јер појединац измиче надзору.
Уснули могу бити виловњаци и здухачи,
вештице, они које душа напушта у сну,
а мртви могу бити вампири, они којима
душа неће, или не успева, да нађе пут
након смрти.

Ето ко су они мртви. Кад петао пева у
право време он буди уснуле, полумртве,
кад пева у недоба он дозива мртве. И онда
га зову Кривац.

Петао је једина птица која нам пева и
кад смо живи и кад смо мртви, он не би да
нас остави саме, он би све да нас пробуд-
и, да протрљамо очи, раширимо руке и
ускрсемо у новом дану.

Понегде се верује да змај – осим од змије, шарана и овна – може настати и од петла. Петлу израсту још једна, змајевска крила и он онда креће у бој против ала, олуја и градоносних облака.

Такав змај-петлао може се видети у манастиру Дечани како крилима придржава камени лук прозора и бори се са алом која кидише на њега. Над целим приказом преовладавају његова широка, пркосно истурена прса.

ГУМНО

оњи, или волови, иду укрут и газе пожњевено сноплје жита. Везани су за стуб у средишту круга и прелазе увек исти пут. Жито се развејава и свуд уоколо, у летњем дану, лети прашина, осје и слама, лепи се за ознојене руке и лица.

Све то заједно – круг на земљи, понекад поплочан каменом, дрвени стожер у његовом центру, животиње, њихова копита и папци на класју, у кружном пролажењу, узвитлани, прашњави облаци ситне трине, знојни људи обневидело предани послу – све то заједно свет је у малом, слика Сунца и Месеца у опходњи и оних звезда што сјаје и трепте на небу, обрћу се око невидљивог стуба пободеног у нестварном средишту – које мора да постоји – остављајући за собом блистав траг, светлосну прашину.

И опет, чини се, да је све то – кругови, средишта, животиње, људи, Сунце, Месец и звезде и читаво небо у свом обртању – саздано већ у сваком зрну пшенице, или јечма, које ће на гумну испасти из сасушене љуспе.

И опет се чини да је понекад било најважније пронаћи место за гумно, лепо

и равно место, у њега побости јако дрво, па тек онда оснивати село. Јер кружно кретање није смело да стане, онако како после ноћи долази дан, онако како јесен смењује лето, а њу зима, онако како се сенке смањују и нестају, а потом поново дуже, а за све то је потребна оса, стожер, око кога се све врти, па и то будуће село, куће и људи у њима, животиње, биљке и њихови снови у сновима, шкатуле које се отварају, једна у другој, стремећи ка средишту до којег никада неће доћи. У тој осујећености је лепота снова.

Летњи дани на гумну дани су самозабо-рава, зноја и среће, једноставне и чисте, оне која се смеши из сипког, зрнастог обиља, чија су обећања припроста и сиромашка, али зато пуна живота, скривеног у било којем зрну што је истовремено семе и плод.

У оним високим крајевима, у брдима, где је жетва стизала касно и била оскудна, читав се август, коловоз, звао *гумник*, као да су тим именом желели да призову благостање, изобиље гумна.

А кад се сврше вршидбе и светковине, кад се помете гумно и људи оду, кад падне ноћ, на њег се спусте вештице.

Долете ко зна откуда, као црне сенке
изјаловљених надања. И њихов је смех,
цика и вриска, игра у колу, тек јецај неза-
сите глади, што се склупчала и згрчила
у стомаку и дрхти тамо попут болесне,
насмрт болесне и тужне кује. Бескрајна је
то глад за животом пред којим се отворио
само понор ноћи.

Сироте жене играју и смеју се, лепр-
шају на ноћном ветру њихове хаљине,
док им плач разједа срца. Гумно их витла
и окреће, окреће и витла, уздиже горе у
пусто небо засуто звездама, све до пр-
вих петлова, а онда их спусти, препусти
јецању, у ком се мешају сузе и роса.

На гумну се мимоилазе две глади: она
исконска глад за хлебом и друга, оностра-
на, глад за смислом. Прва је дневна и могла
се утажити, ако година добро понесе,
а друга је била ноћна, отварала се као
бездани понор и за њу су све године биле
сушне.

У Биоградској гори постоји Биоград-
ско језеро, а у њему гумно. Сада је оно
најплићи део језера, а некада је било најуз-
вишенији део поља. У мирној води огледа
се дрвеће и њом плове одрази облака и
птица. Над потопљеним гумном сребр-
нкасте пастрмке врте се укруг.

САДРЖАЈ

УВОД 6

илустровао Драган Бибин

О БИЉКАМА

БИЉЕ 10

илустровао Душко Бјељац

ДРВО СВЕТА 24

илустровао Борис Лукић

СВЕТО ДРВО (ЗАПИС) 28

илустровао Ивица Стевановић

ХРАСТ (ДУБ) 34

илустровао Видоје Туцовић

БОР 42

илустровао Марко Стојановић

ЈАСИКА 46

илустровала Теодора Живковић

О ЖИВОТИЊАМА

ВУК 50

илустровао Ивица Стевановић

ЗМИЈА 58

илустровали Милош Вујановић и Борис Лукић

МЕДВЕД 66
илустровао Вања Тодорић

КОЊ 70
илустровао Видоје Туцовић

ПАС 78
илустровао Борис Лукић

ПЕТАО 84
илустровао Ивица Стевановић

О ПРЕДЕЛИМА

ГОРА 94
илустровао Милош Вујановић

ГАЈ 100
илустровао Данило Андрић

ГУМНО 102
илустровао Видоје Туцовић

РАСКРШЋЕ 106
илустровао Вања Тодорић

ГРОБЉЕ И ГРОБОВИ 110
илустровао Ивица Стевановић

УСПАВАНКА 119
илустровао Данило Андрић

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ 122
илустровао Данило Андрић

БИЉЕ

ДРВО СВЕТА

СВЕТО ДРВО

ХРАСТ

БОР

ЈАСИКА

ВУК

ЗМИЈА

МЕДВЕД

КОЊ

ПАС

ПЕТАО

ГОРА

ГАЈ

ГУМНО

РАСКРШЋЕ

ГРОБЉЕ
И ГРОВОВИ

ISBN 978-86-6039-008-2

9788660390082